

Інвестиційна складова місцевих бюджетів і важелі її активізації

У статті досліджено стан фінансового забезпечення місцевих бюджетів в Україні. Проаналізовано сучасний стан інвестиційної складової у місцевих бюджетах і визначено важелі її активізації.

Ключові слова: інвестиційна складова бюджету, бюджетні інвестиції, капітальні видатки бюджету, джерела фінансування бюджетних інвестицій, бюджет розвитку, місцевий бюджет.

В статье исследовано состояние финансового обеспечения местных бюджетов в Украине. Осуществлен анализ современного состояния инвестиционной составляющей в местных бюджетах, а также определены рычаги ее активизации.

Ключевые слова: инвестиционная составляющая бюджета, бюджетные инвестиции, капитальные расходы бюджета, источники финансирования бюджетных инвестиций, бюджет развития, местный бюджет.

The article deals with the investigation state of the local budgets financial provision in Ukraine. The current condition of the local budgets investment component have been analyzed and the leverages to activate it have been defined.

Keywords: budget investment component, budget investments, capital outlays, sources of budget investment financing, budget of development, local budget.

Постановка проблеми. Бюджетні ресурси, зокрема кошти місцевих бюджетів, відіграють важливу роль у фінансуванні соціальних перетворень шляхом реалізації свого цільового призначення. Воно полягає в інвестиційному забезпеченні виробничої та невиробничої сфер, реалізації інвестиційних програм і проектів соціально-економічного розвитку територій, програм розвитку агропромислового комплексу, комунальної сфери, охорони здоров'я, освіти та інших сфер життєдіяльності. Це засвідчує їх важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів і країни.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні та практичні аспекти формування окремих складових економічного, фінансового та інвестиційного потенціалу на рівні регіонів були предметом наукових досліджень українських дослідників: Т.Г. Бондарука, О.Д. Василика, А.Г. Загороднього, Т.Г. Затонацької, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, І.О. Луніної, Т.В. Майорової, С.В. Онишко, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічника, В.М. Федосова, С.І. Юрія. Вказані вчені досліджували питання бюджетних інвестицій, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, зміцнення їх фінансової бази, удосконалення механізму

формування місцевих бюджетів, визначення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Невирішені частини проблеми. За наявності значної кількості наукових досліджень питань здійснення бюджетних інвестицій та формування доходної бази бюджетів інвестиційний потенціал місцевих бюджетів як цілісне поняття не був предметом ґрунтовних і комплексних наукових досліджень. Це зумовлює необхідність проведення дослідження важелів формування та використання інвестиційної складової місцевих бюджетів.

Метою статті є дослідження питань розбудови інвестиційної складової місцевих бюджетів в Україні і аналіз стану їх фінансового забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Актуалізація питання реалізації політики сталого збалансованого регіонального розвитку вимагає чіткого позиціонування і збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Інструментом матеріалізації інвестиційного потенціалу місцевих бюджетів постають бюджетні інвестиції.

В. Федосов зазначає, що бюджетні інвестиції сприяють розвитку економіки, розширюють попит і тим самим стимулюють економіку [1, с. 205].

О. Кириленко, Б. Малиняк вказують, що бюджетні інвестиції є дієвим інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку, сприяють стабілізації економіки і забезпечують перерозподіл інвестиційних ресурсів відповідно до потреб структурної перебудови економіки [2, с. 26].

Як зазначає Т. Затонацька, бюджетні інвестиції – це видатки з державного та місцевих бюджетів, які спрямовуються на фінансування державних цільових програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку, програми розвитку окремих регіонів, галузей економіки, фінансування інвестиційних проектів та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством [3].

Дискусійним є ототожнення понять «бюджетні інвестиції» та «інвестиційна складова бюджету». В. Родіонова трактує інвестиційну складову бюджету як сукупність бюджетних інвестицій [4]. О. Кириленко – як частину видатків бюджету, що спрямована на інвестиційні цілі та бюджетні надходження, які забезпечують фінансування зазначених видатків капітального характеру. Тобто в дохідній і видатковій частинах місцевих бюджетів має місце інвестиційна складова бюджету.

Вище наведені аспекти передбачають визначення інвестиційної складової у загальній системі бюджетного фінансування на основі наявного фінансового ресурсу, на який місцевий бюджет певного рівня може розраховувати відповідно до чинної податкової бази, системи міжбюджетних відносин.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Розвиток місцевих бюджетів пов'язаний із рівнем їх інвестиційного потенціалу та потребує нарощення фінансових ресурсів, які є основою реалізації відповідних програм та проектів регіонального розвитку.

Відтак, з'ясуємо роль державного та місцевих бюджетів у фінансуванні капітальних інвестицій. Як видно з рис. 1, найбільший обсяг коштів місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування капітальних інвестицій, становив у 2008 році 12498 млн. грн. Протягом 2008–2012 років спостерігаємо зниження на 26,8% обсягів фінансування місцевими бюджетами капітальних інвестицій до 9149,2 млн. грн.

У структурі капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2012 році кошти місцевих бюджетів становили незначну частку – 3,1%, кошти державного бюджету – 5,8%, власні кошти підприємств та організацій – 59,7%, кредити банків та інші позики – 17,1%, кошти іноземних інвесторів – 1,7%, кошти населення на будівництво власних квартир та індивідуальне житлове будівництво – 8,8%, інші джерела фінансування – 3,8%.

Місцеві бюджети реалізують свій інвестиційний потенціал не повною мірою. Основними джерелами фінансового забезпечення реалізації інвестиційних проектів постають власні кошти підприємств, фінансово-кредитних установ і населення.

Щодо обсягу і динаміки інвестицій в основний капітал, то найбільшою їхня частка у загальній структурі джерел фінансування інвестицій в основний капітал була у 2004 році – 10,5 і 4,7% за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів (рис. 2). Найменшою частка державних інвестицій

була у 2009 році – 4,4% за рахунок державного бюджету і 2,7% – місцевих бюджетів.

У 2009–2011 роках спостерігаємо активізацію державних інвестиційних вкладень. За три роки сума збільшилася вдвічі – з 10 840 до 21 710 млн. грн. [7, с. 184]. Найбільше зросли капітальні вкладення за рахунок коштів державного бюджету – у 2,33 раза, натомість інвестиції за рахунок місцевих бюджетів – лише в 1,47 раза. Проте загальний обсяг їх не досяг рівня 2007–2008 років.

Таким чином, фінансове забезпечення реалізації інвестицій в основний капітал здійснюють підприємства, фінансово-кредитні установи та населення, в той час як місцеві органи влади практично лишуються осторонь цього процесу.

Розглянемо детальніше використання коштів місцевих бюджетів. На рис. 3 наведена структура видаткової частини місцевих бюджетів України у 2012 році, з якої видно, що на потреби освіти, охорони здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, духовний та фізичний розвиток використано 80% коштів місцевих бюджетів. Це підтверджує переважно соціальну спрямованість місцевих бюджетів.

Однак наявні проблеми пов'язані з фінансуванням інвестицій та інновацій. Відтак подальше дослідження структури видатків місцевих бюджетів зосередимо на розподілі їх за економічною класифікацією з орієнтацією на спеціальний фонд місцевих бюджетів. Це надасть змогу детальніше дослідити складові і охарактеризувати інвестиційну спрямованість його витратної частини (див. табл.).

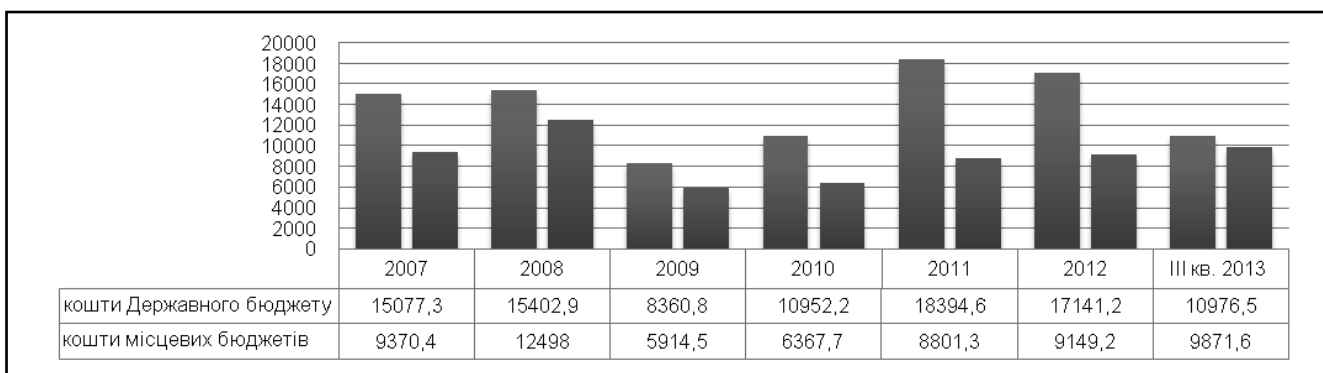

Рисунок 1. Фінансування капітальних інвестицій за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів у 2007–2013 роках, млн. грн.*

* Складено за джерелом: [5, 6].

Рисунок 2. Частка державного та місцевих бюджетів у структурі фінансування інвестицій в основний капітал, %*

* Складено за джерелом: [5, 6].

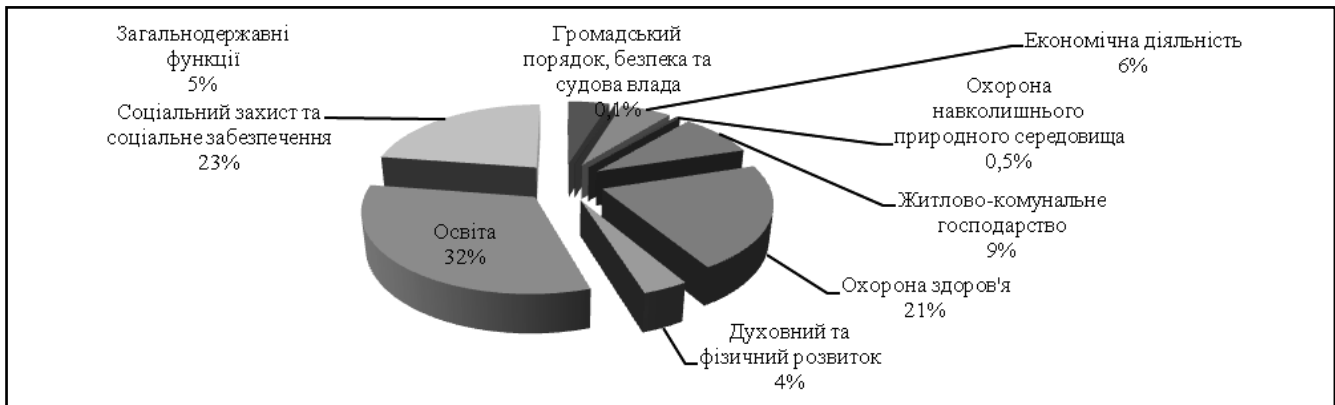

Рисунок 3. Структура витрат місцевих бюджетів у 2012 році, %

* Складено за джерелом: [6].

Структура витрат спеціального фонду місцевих бюджетів за економічною класифікацією в 2010–2013 роках*

Показники	2007		2011		2012		I півріччя 2013 року	
	млн. грн.	частка в загальній сумі, %	млн. грн.	частка в загальній сумі, %	млн. грн.	частка в загальній сумі, %	млн. грн.	частка в загальній сумі, %
Поточні видатки	4383,7	24,0	11232,7	39,3	16538,7	50,5	3889,6	39,5
Капітальні витрати, в т.ч.	13869,1	76,0	17383,9	60,7	16218,8	49,5	5968,4	60,5
1. Придбання основного капіталу, в т.ч.	7468,7	40,9	13004,5	45,4	12206,4	37,3	4319,5	43,8
– придбання обладнання і предметів довгострокового користування	1150,4	6,3	3242,1	11,3	3628,1	11,1	1425,5	14,5
– капітальне будівництво (придбання)	2650,6	14,5	3138,9	11,0	2331,4	7,1	571,6	5,8
– капітальний ремонт	1161,4	6,4	3902,7	13,6	4180,8	12,8	1609,7	16,3
– реконструкція та реставрація	206,3	1,1	2720,6	9,5	2066,2	6,3	699,9	7,1
2. Придбання землі і нематеріальних активів	20,3	0,1	54,7	0,2	36,1	0,1	12,6	0,1
3. Капітальні трансферти, в т.ч.	6380,2	35,0	4324,8	15,1	3976,3	12,1	1648,9	16,7
– підприємствам (установам, організаціям)	6143,8	33,7	4133,5	14,4	3821,2	11,7	1595,6	16,2
– органам державного управління інших рівнів	234,1	1,3	164,7	0,6	125,5	0,4	43,1	0,4
– населенню	18627,6	102,1	26,6	0,1	29,5	0,1	10,2	0,1
Всього витрат	18252,9	–	28616,7	–	32757,5	–	9858,0	–

* Складено за джерелом: [6].

Дані таблиці засвідчують зниження частки капітальних витрат з 76,0% у 2007 році до 49,5% у 2012 році (в першому півріччі 2013 року – 60,5%) і зростання питомої ваги поточних витрат з 24,0% у 2007 році до 50,25% у 2012 році. У структурі капітальних витрат у 2007–2013 роках найбільшу частку займали витрати на придбання основного капіталу – близько 45%. Протягом 2007–2012 років спостерігаємо скорочення частки капітальних трансфертів до 12,1% у 2012 році (в першому півріччі 2013 року – 16,7%) та витрат на придбання землі і нематеріальних активів – до 0,1%.

Загалом по місцевих бюджетах України капітальні витрати становлять менше 10% (7,3% у 2012 році). Бюджети розвитку місцевих бюджетів невеликі за обсягами акумульованих коштів. У 2012 році питома вага бюджетів розвитку в доходах місцевих бюджетів становила 14,1% (у першому півріччі 2013 року – 10,6%). У багатьох бюджетах міст обласного та районного значення, селищ і сіл бюджети розвитку створюються ще в менших розмірах або їх немає зовсім через відсутність реальних джерел формування [8, с. 310].

Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів (з урахуванням коштів, одержаних із загального фонду бюджету до бюджету розвитку) за 2012 рік становили 14,1 млрд. грн., що на 0,9 млрд. грн., або на 6,8%, більше, ніж у 2011 році. Внаслідок перенесення всіх капітальних видатків із загального фонду до бюджету розвитку кошти, одержані із загального фонду бюджету, стали найбільшим джерелом формування бюджету розвитку. Їхній обсяг становив 6,8 млрд. грн., або 48,1% усіх надходжень до бюджету розвитку.

Частка доходів бюджету розвитку у загальній структурі доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) становила 14,1%, що менше за аналогічний показник 2011 року на 1,2 в.п.

Відповідно до Бюджетного кодексу України з 1 січня 2011 року до бюджету розвитку зараховуються надходження від справляння єдиного податку, які у 2012 році стали одним з основних дохідних джерел (34,0%) усіх доходів бюджету розвитку. Надходження від продажу землі становили 1,0 млрд. грн., або 7,0% усіх доходів бюджету розвитку, від відчуження

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

майна, що знаходиться у комунальній власності, – 0,8 млрд. грн., або 5,3%.

До бюджету розвитку включають й інші види доходів. Надходження від цих джерел становили 5,6% усіх доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів, у тому числі: дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств; у 2012 році надійшли в обсязі 48,9 млн. грн.; надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 473,9 млн. грн.; субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів – 270,1 млн. грн. [9].

Незначні капітальні витрати і невеликі обсяги бюджетів розвитку місцевих бюджетів ускладнюють вирішення органами місцевого самоврядування питань соціально-економічного розвитку. У зв'язку з цим необхідно зміцнити інвестиційну складову місцевих бюджетів, визначити реальні і достатні джерела формування бюджетів розвитку.

Задіяння важелів інвестиційного забезпечення регіонального, місцевого розвитку – інституту муніципальних цінних паперів, Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), інвестиційних субвенцій надасть змогу органам місцевого самоврядування повноцінно реалізовувати політику місцевого розвитку і здійснювати прогнозування цих процесів на середньостроковий період.

Інвестиційні субвенції є цільовими і можуть бути використані для співфінансування капітальних витрат, забезпечення стандартів місцевих послуг. Інвестиційне субвенціонування спроможне надати необхідний мультиплікативний ефект подальшому розвитку територій [10, с. 47]. Тому необхідним є поступове збільшення частки цільових субвенцій, а серед них інвестиційних. На 2012 рік передбачено надати місцевим бюджетам 32 види субвенцій (додатково до субвенцій соціального спрямування). Проте їхня частка у структурі трансфертів у січні–вересні 2012 року зменшилася порівняно з січнем–вереснем 2011 року з 7,0 до 4,7%, а частка фінансування за цей же період становила 18,1% річного обсягу (12,9 млрд. грн.).

Поряд з інвестиційними субвенціями заслуговує на увагу механізм залучення інвестицій. На думку дослідників, зусилля із залучення інвестицій мають бути зосереджені на кількох секторах, що належать до ключових секторів зростання і сприяють нарощуванню потужностей місцевої промисловості [10, с. 46]. Для кожного сектору місцевої економіки слід визначити потенційні вітчизняні та зарубіжні компанії, які можуть генерувати мобільні проекти і відповідають цілям регіону (місту, району) в окремих секторах і технологіях. Доцільним є пошук і стимулювання на місцевому рівні економічно потужних місцевих підприємств, які працюють на власній сировинній базі, задовольняють потреби не тільки свого регіону, а й інших регіонів, а також країни. Залучені кошти варто спрямовувати на спорудження та реконструкцію найбільш значущих для регіонів об'єктів, діяльність яких суттєво впливатиме на параметри економічного розвитку і на збільшення кількості робочих місць.

Бюджет розвитку – це єдина складова місцевого бюджету, яка спроможна повною мірою виявити переваги й недоліки запроваджуваного нині в Україні середньострокового бюджетного планування і програмно-цільового методу (ПЦМ) бюджетування внаслідок того, що більшість об'єктів капіталоукладень потребують «довгих грошей», які неможливо забезпечити упродовж одного бюджетного року. Незважаючи на визначеність джерел формування та напрямів видатків бюджету розвитку, в Україні ця частина бюджету залишається на початковому етапі становлення за рахунок обмеженості коштів фінансування і джерел знаходжень.

ДФРР пропонується створити як частину державного бюджету. Кошти фонду мають спрямовуватися на виконання державних цільових програм та інвестиційних програм розвитку регіонів. Розподіл коштів фонду здійснюватимуть таким чином: 70% між бюджетами регіонального рівня, 30% – на виконання інвестиційних проектів та на виконання проектів подолання проблем депресивних територій. Виділення коштів на інвестиційні проекти є більш доцільним, оскільки може надати довгостроковий позитивний мультиплікативний ефект та бути стимулом для економічного зростання.

У Бюджетному кодексі України зазначено, що фінансування ДФРР має бути не менше 1% від загального фонду державного бюджету. Однак це вже другий рік поспіль не виконується. У 2012 році замість 1% доходів загального фонду державного бюджету (3,2 млрд. грн.) на ДФРР передбачено лише 1,641 млрд. грн. і профінансовано лише на 60%. У 2013 році на фонд затверджено лише 0,3% – 0,99 млрд. грн. Але цю цифру до кінця 2013 року, на думку експертів, виконають не більш ніж на 0,5 млрд. грн.

Висновки

Джерелом додаткових фінансових ресурсів місцевого розвитку є цінні папери, емітовані міськими радами та розміщені на підприємствах конкретного регіону. В Україні муніципальні облігації випускають 16 обласних центрів і 14 інших міст. До проведення Євро-2012 міста Львів і Харків отримали право на випуск муніципальних облігацій (Харків – на 100 млн. грн. на ремонт і реконструкцію доріг, Львів – на 300 млн. грн. на будівництво стадіону). Станом на 1.07.2012 у Біржовому списку ФБ ПФТС зазначено 1140 цінних паперів, і серед них лише 20 муніципальних облігацій (1,75%, у 2011 році – 0,50%).

Список використаних джерел

1. Федосов В.М. Бюджетний менеджмент: підруч. / [Федосов В.М., Опарін В.М., Сафонова Л.Д. та ін.]; за заг. ред. В.М. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с. – ISBN 966-574-637-5.
2. Кириленко О.П. Теорія і практика бюджетних інвестицій: монографія / О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 286 с. – ISBN 978-966-654-203-1.
3. Затонацька Т.Г. Бюджетні інвестиції в реальний та людський капітал як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток

країни / Т.Г. Затонська // Наукові праці НДФІ. – 2008. – №1(42). – С. 86–100.

4. Родионова В. М. Бюджетные средства как стратегический инвестиционный ресурс / В. М. Родионова // Финансовые и кредитные проблемы инвестиционной политики: научный альманах фундаментальных и прикладных исследований. – М.: Финансы и статистика. – 2004. – С. 38–52.

5. Матеріали офіційного сайту Державного комітету статистики України / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Дані Державної казначейської служби України / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccata-log/list?currDir=146477>

7. Майорова Т.В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні вагелі його активізації в Україні: монографія / Т.В. Майорова. – К.: КНЕУ, 2013. – 332 с. – ISBN 978–966–483–745–0.

8. Фінансово-монетарні вагелі економічного розвитку. В 3 т. [За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка]. – К.: 2008. – Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні вагелі її реалізації / [За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка]. – К.: Фенікс, 2008. – 468 с. – ISBN 978–966–651–621–1.

9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2013. – 73 с.

10. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні: аналіт. доп. / С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук [та ін.]. – К.: НІСД, 2013. – 88 с. – ISBN 978–966–554–193–6.

А.В. КРАВЧЕНКО,

к.е.н., Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі,

Н.В. МЕРЖА,

ст. викладач, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі,

В.С. ГВОЗДЬ,

к.е.н., Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну

У статті розглянуто основні проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України та запропоновано основні шляхи їх вирішення. Наведено державні заходи щодо стимулювання надходження інвестицій у країну.

Ключові слова: стимулювання інвестиційної діяльності, іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат.

В статье рассмотрены основные проблемы привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины и предложены основные пути их решения. Приведены государственные меры по стимулированию притока инвестиций в страну.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, инвестиционная деятельность, бюджетное финансирование, акционерное финансирование, самофинансирование, венчурное финансирование.

The article deals with the basic problems of attracting foreign investment in Ukraine and offered basic solutions. Shows the government measures to stimulate the inflow of investments into the country.

Keywords: stimulate investment, foreign investment, foreign direct investment, the investment climate.

Постановка проблеми. Активне залучення країни до міжнародних інтеграційних процесів є стратегічною метою у зовнішньоекономічній політиці України. Реалізація інтеграційних планів залежить від того, чи зможе країна у певні терміни залучити критичну масу інвестицій. Інвестиції не тільки

формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі, а й визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Одним з основних способів зростання національного доходу є інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій з реалізації інвестицій. Таким чином, Україна повинна визначати пріоритети розвитку національної економіки та будувати таку ефективну інвестиційну модель, яка буде здатна забезпечити фінансування виробничих потужностей та зростання всіх галузей господарського комплексу.

Проблема залучення іноземних інвестицій є актуальною для будь-якої країни світу. Сьогодні для України залучення іноземних інвестицій має стати найважливішим засобом досягнення реальних структурних зрушень в економіці, підвищення якісних показників господарської діяльності та життєвого рівня населення

Тому для ефективного залучення іноземних інвестицій в пріоритетні сфери та напрями соціально-економічного розвитку країни необхідною є скоординована та науково обґрунтована економічна політика активізації прямих іноземних інвестицій та формування сприятливого інвестиційного клімату відповідно до перспектив структурної трансформації економіки та довгострокової стратегії розвитку держави.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вищезазначене у своїй сукупності забезпечує актуалізацію поглибленого дослідження залучення іноземних інвестицій в умовах глобальної конкуренції, різні аспекти якого знайшли своє відображення у низці праць українських і зарубіжних дослідників. Зокрема, базові теоретико-методологічні під-